

Hlavně solidní ouřada (Jan Macháček, 4. 11. 2012)

Jaké otázky je třeba klást kandidátům na prezidenta

Přímá volba hlavy státu se blíží, množí se i debaty kandidátů a zaznívají často otázky, které s výkonem funkce hlavy státu nemají mnoho společného. Prezident je ale de facto pouze nejvyšší státní úředník – lidově řečeno „ouřada“ – a není důvod k němu vzhlížet. Těch podstatných otázek, na které je třeba se ptát (nebo studovat je v programu kandidátů), zase není tak mnoho.

Na české prezidentské standartě stojí psáno „pravda vítězí“, ale i kdyby to tam napsáno nebylo, je otázku pravdy třeba vytknout před závorku. Bude budoucí hlava státu opravdu dělat to, co teď říká a píše, nebo využije příležitosti získané moci (a neodpovědnosti a neodvolatelnosti) k tomu, aby si dělala, co se jí zamane, tedy úplně něco jiného, než říkala, že dělat bude?

Podíváme-li se na předvolební projevy kandidáta Václava Klause, zjistíme, že kdyby dělal jen to, co v projevech sliboval, byl by to docela normální a dobrý prezident. Byl by „aktivní, a nikoli aktivistický“, nezápasil by s vládou a parlamentem o směřování zahraniční politiky a velvyslance, neplýtval by s milostmi a řádně by jmenoval ústavní soudce.

Pokud v této zemi jaksi automaticky předpokládáme, že se v programech lže a cynicky manipuluje a pak si bude každý počínat jako bohorovný dobyvatel moci, je to začátek a konec našich problémů. Tolik k otázce pravdy „před závorkou“.

Důležité pravomoci

Zdaleka nejsilnější prezidentskou pravomocí v naší zemi je obsazení Bankovní rady ČNB. Prezident ji jmenuje sám, bez jakýchkoli brzd a pojištěk. To, že to takto dělat může, neznamená, že to takto dělat musí. Tuto pravomoc lze vykonávat v duchu otevřené, západní společnosti, nebo tajemně v duchu orientálního velkovezíra. To první znamená, že prezident oznámí okruh kandidátů a odborníků, se kterými výběr konzultuje, a posléze zveřejní zúžený okruh adeptů. To druhé znamená, že společnost jen napjatě čeká a netuší, co pana vladaře napadne, krom toho, že kandidáti musí mít názory jako on.

Kandidát může též oznámit, že bude vybírat lidi různých názorů a že se také bude snažit o jistou rovnováhu z hlediska profesního zázemí (bankéři, akademici, lidé zevnitř instituce). Anebo může říci, že centrální bance neprospívá veřejná diskuse o kandidátech. My voliči se pak – třeba i podle toho – zařídíme.

Česká ústava hlavě státu nepředepisuje, že předsedou vlády musí jmenovat vítěze voleb. Především prezident se silným mandátem z přímé volby může být v pokušení jmenovat premiérem někoho jiného a různě míchat kartami. Proto je třeba se kandidátů ptát na to, jak by řešili různé situace, jež mohou nastat. Variant, které lze předem simulovat, zase tolik není.

Prezident Václav Klaus za sebou nechává poloprázdný Ústavní soud. Pokud nastane situace, že Senát jeho kandidáty na ústavní soudce odmítne, urazí se a raději nechává místo neobsazené podle hesla „buď budete respektovat moji sílu, nebo já se urazím a nebudu plnit svoje ústavní povinnosti“.

Prezident má ve skutečnosti se Senátem předjednávat, on sám a jeho emisaři mají postupně budovat konsenzus. Není asi marné žádat od kandidátů podrobný popis postupu a tvorbu udržitelných ústavních tradic, které se zatím vybudovat zjevně nepodařilo.

Prezident a EU

Prezident má pravomoci v zahraniční politice, například sjednává a podepisuje smlouvy. Zde bude dobré žádat po kandidátech vysvětlení, do jaké míry chtějí respektovat vládní zahraničněpolitickou linii a v jakých případech a jakými prostředky ji eventuálně budou bombardovat. V současné době jsme svědky toho, že názorově vyhraněný prezident de facto ovládl evropskou politiku české vlády. Proto je nesmírně důležité podrobně mapovat názor soupeřů na docela překotný a zásadní vývoj v Evropské unii, který dnes probíhá.

Stalo se jakousi tradicí, že část velvyslanců jsou „prezidentovi lidé“. Ale jaká část? Proč? Kdy? Je tuto tradici třeba ctít? V současné době například prezident odmítá jmenovat jakéhokoli velvyslance vybraného ministerstvem zahraničí a vládou, což má nedožrnné následky pro zahraniční politiku.

Programově je možné definovat i zacházení s vety. Bude hlava státu čistit právní řád a hledat v zákonech rozpory, nelogičnosti a chybičky? Nebo bude na základě přímého mandátu vetovat ideologicky, tedy jako v případě Klause proti „ekologismu, europeismu a NGOismu“? Nebo jednoduše prezident roztrhne s vety pytel podle nálady, protože se mu zamane rozvracet a destabilizovat?

Systém větší transparentnosti a otevřený a kontrolovatelný popis rozhodování lze jistě také dobře popsat v případě milostí.

Bude chtít prezident svou kancelář silněji angažovat v přípravě procesu jmenování soudců, generálů a profesorů? Pokud ano, bylo by dobré, aby nás o tom informoval předem.

Otázka, která naopak důležitá není ani trochu, je ta, do jaké míry hodlá prezident navštěvovat vesnice, náměstí, kolik chce absolvovat summitů v Laosu či Malajsii, kolik chystá položit věnců, pronést projevů apod. Podstatné je slušné a otevřené „ouřadování“.

Někteří kandidáti do nadcházející volby nového prezidenta se už stihli obtisknout do myslí voličů na billboardech a plakátech, jiní na podobnou kampaň nemají peníze. V dosavadních průzkumech nepatří mezi favority, ale lednovou náladu ve společnosti současné průzkumy přesně určit nemohou. Do druhého kola tak může proniknout i někdo z následující trojice těch méně viditelných „koní“ závodu o Hrad.

Dav v jeho energii

Pokud jde o vzhled, je muž, který se v učebně pražské divadelní akademie pohupuje do tónů skladby Bedřicha Smetany, rozhodně nejvýraznějším zájemcem o místo prezidenta. Vladimír Franz je potetován na každém kousku těla i obličje, a jak říká, chce svou kandidaturou mimo jiné vyzkoušet toleranci spoluobčanů ke zjevné jinakosti. Svou kampaň omezil na volební internetové spoty a také na sebeironii: voličům nabízí omalovánky, na nichž je jeho hlava s konturami vytetovaných ornamentů a nápisem Vybarvi si svého Franze. Smysl pro humor projevuje profesor Franz i na přednáškách studentům DAMU, kde zrovna široce rozkročen u klavíru předvádí, jak by asi slyšel Smetana zurčet a bouřit Vltavu dnes, když ji překlenují přehradami. Když pak studentům pouští ukázky z cédéčka Má vlast, ve tváři i na těle mu cuká hudba a vypadá to, že se co chvíli tím prožitkem rozskočí. Studenti jsou nadšeni: po přednášce se svěří, že by je nikdy nenapadlo, jak může hudební teorie spojená s estetikou člověka začít zajímat, když ji přednáší zajímavý a poutavý učitel.

Dotazy na potetovanou vizáž už profesorovi Franzovi zjevně lezou na nervy. Prostě se chtěl pomalovat a cítí se s ornamenty po těle dobře. „Je to moje cesta a moje vůle, důležité je přece to, co nabízím. Chci být vyslancem občanů v nejvyšší politice,“ odpovídá po skončení výuky novináři z německé veřejnoprávní zpravodajské agentury a vyfukuje u toho cigaretový kouř z okna učebny. „Chci pojmenovávat věci a dávat této zemi duchovní rozměr, ne se neustále tříminutově vyjadřovat k drobným činnostem jako dnešní prezident.“ Nedávno o Franzovi, umělci a intelektuálovi v pelotonu kandidátů na českou hlavu státu, natočila dokument japonská, turecká i italská televize a vystupoval ve francouzském pořadu o politice, jeho fotografie se objevila také na stránkách britského listu The Guardian.

Pan Franz působí při řeči soustředěně, neodpovídá zbrkle, ale v širokých zdůvodněních. A rozsáhlá je pak, cestou na zkoušku jeho opery Válka s mloky v Národním divadle, i Franzova odpověď na otázku po minulosti spojované s hnutím skinheads na přelomu 80. a 90. let minulého století. V roce 1990 vyšel v časopise Vlasta text, z něž plyne Franzův myšlenkový příklon k holým hlavám. „Tam, kde stát nestačí zajistit klid, musejí si tedy lidé pomoci sami. Tak – zcela organicky – vznikl skin,“ prohlašuje tam například dnešní kandidát na prezidenta. Ve stejném roce vystoupil i před koncertem skupiny Orlík, kde vyzýval shromážděné skiny, aby vybrali k dialogu o budoucnosti ty nejschopnější ze svého středu, protože je třeba se co nejdříve sejít a formulovat postoje.

„Zajímá mě dav v mé energii, dělal jsem si pozorování, ale vždy jsem si násilí ošklivil a chtěl jsem energii těch kluků napřít dobrým směrem, například aby vstoupili do policie,“ říká k tomu dnes profesor Franz. V polovině 80. let minulého století působil jako vychovatel v učňovském školství, odkud se skiny rekrutovali, a jak říká, těm vysportovaným svalovcům se snažil nabídnout život bez násilí; proto se do nich začlenil, brzy však vzal z té skupiny nohy na ramena. Jeho tvrzení o pouze studijních a bohubíých účelech skinheadského angažmá se s odstupem nedají ověřit, ale stejně se na Franzovo působení v subkultuře dívá i politolog zaměřený na extremismus Miroslav Mareš: podle jeho pojednání z roku 2001 chtěl potetovaný vychovatel vytvořit ze skinů „apolitické a společnosti prospěšné disciplinované jednotky pro dohled nad pořádkem v oblastech s vysokou kriminalitou“.

Jiní svědci potvrzují Franzovo nadšení pro zkoumání různých skupin lidí: v 80. letech prý pár měsíců bydlel v Mostě v romské rodině a jezdil s nimi každé ráno na šichtu do dolu Vrbenský. „To je pravda, prostě mě to zajímalo. A stejně jsem pronikl do řad lidí propuštěných Václavem Havlem v rozsáhlé amnestii z vězení, chtěl jsem vidět, jak budou žít,“ říká profesor. Ve Vlastě prý tehdy jeho slova překroutili, vysvětlení toho, co podle něj subkultura skinheads cítí ke společnosti, vydávala redaktorka za jeho vlastní úvahy.

Vladimír Franz nepovažuje za nějak velkou životní změnu to, že by se z občana v podhradí stal prezidentem. „I umění je veřejná činnost, umělec vzbuzuje svým dílem veřejnou diskusi,“ argumentuje. „Ale situace ve společnosti je dnes tak vážná, že už nestačí vyjadřovat se jen uměleckou šifrou či metaforou. Navíc mám za to, že zůstat pasivním znamená stát se spoluvíníkem současného stavu společnosti. A tím být nechci.“

Příspěvek ke zvědomění

Kontrastnějšího člověka k Vladimíru Franzovi, než je jeho soupeřka v prezidentském pelotonu Táňa Fischerová, lze asi nalézt jen těžko. Drobná a jemná dáma vstupuje do kavárny proti svému bytu na pražských Vinohradech malými krůčky, v ruce už má připravenou minci na kapučino a s kávou na tácku se pak jde najisto usadit k oblíbenému stolku v zadní části kavárny. „Miluju totiž pohled do koruny tohoto stromu,“ ukazuje paní Fischerová s něžným úsměvem přes okno do dvora. Příroda, hudba a vůbec duchovno se v její řeči objevují často: „Bez pohledu na stromy a bez hudby je život chudý, bez ducha člověk nemůže přežít.“

Současný svět vidí paní Fischerová černě, obrovské státní dluhy, jejichž splacení je v nedohlednu, nadvláda ekonomiky nad duchovním růstem, nerovnost občanů před zákonem, jak říká, to vše ji trápí a ráda by to změnila. „Přišel zlom, kdekdo mluví o konci systému, neoliberalismus se neosvědčil. Musíme najít systém jiný,“ vysvětluje. Ona sama by společnosti ráda pomohla tím, že z pozice prezidentky bude pojmenovávat chyby, které vidí, jako je například ona zmíněná a paní Fischerovou zdůrazňovaná nerovnost občanů před zákonem. „Podívejte se například na zákon o exekutorech, to je zákon udělaný pro všechny občany?“ dává příklad jevu, který ji trápí. „Ne, to je zákon pro exekutory. Ta nerovnost je v jednostrannosti, jeden člověk přijde kvůli pár stovkám o dům a tyje z toho skupina právníků a exekutorů.“

Paní Fischerová má recept i na budoucí nové uspořádání země, se třemi kamarádkami založila před čtyřmi lety spolek Klíčové hnutí inspirovaný vizí rakouského filozofa a ezoterika, zakladatele waldorfské školy Rudolfa Steinera. Systém zvaný sociální trojčlennost – politika, ekonomika a duchovní věci jako kultura – je založen na tom, ve zkratce řečeno, že ekonomové by nemluvíli do práce politikům, politici by nechávali veškeré obchodování volně na byznysmenech a ve školství a umění by zavládla naprostá svoboda. „Teď píšou zákony byznysmeni nebo politici na jejich objednávku, to by skončilo. Zrovna tak to, že politik vypraví letadlo, naloží obchodníky a letí jim pomoci vyjednat zakázky. Tyhle dva světy by byly zcela odděleny, aby politika byla nezávislá na lobby byznysu.“

Podobně v kultuře si Táňa Fischerová představuje ideální společnost, která bude natolik chtít zcela svobodné umění, že najde fondy, aby umělci mohli mít „celá svobodného ducha“. Klíčové hnutí, které má zatím sedmnáct členů, touží po neglobální, místně vystavěné ekonomice postavené na malých družstvech, která by ale produkovala jen tolik výrobků a potravin, kolik by bylo potřeba, podílíci a zároveň pracovníci by v nich rozhodovali rovným dílem. „Zisk by šel všem, kteří by na tom práci participovali. Ale to je opravdu vzdálená budoucnost, stejně jako to, aby půda, kterou nikdo nevyrobil, a je tedy všech, patřila obcím a ty je pronajímaly lidem, kteří na ní dobře hospodaří,“ popisuje paní Fischerová. Vyvlastňovat půdu nechce, ale ráda by, aby časem stát vykoupil zpět půdu od spekulantů, kteří vlastní mnoho hektarů, a vrátil ji „zpět užítku“. Jak chce přimět lidi, aby začali místně hospodařit, v podstatě se vzdali zisků z podniků a rovným dílem se dělili v družstvech, paní Fischerová zatím neví. „Tohle by se povedlo, až by se do Klíčového hnutí rozhodlo vstoupit více lidí, myšlenka by se rozšířila a šlo by o objednávku společnosti, která pochopí, že současný systém nemá jiné

východisko. Jinak samozřejmě ne. Cestu z krize společnosti budeme hledat všichni společně, já mohu pomoci tím, že přispěju k zvědomění, v jakém stavu se náš systém nachází a co je třeba měnit.“

Opravit BIS

Třetí kandidátka na prezidentku je aktivní političkou, zastupuje Česko v Evropském parlamentu. I když ji čeká ještě sedm hodin řízení do francouzského sídla Evropského parlamentu v ojetém autě, večer pak ještě živý vstup do zpráv a ráno ostře sledovaný výběr nového eurokomisaře, nedává na sobě časový stres nijak znát. Za ty roky, co je ve vrcholné politice, nejdříve jako ministryně zdravotnictví a nyní jako europoslankyně, totiž Zuzana Roithová pochopila jednu věc: kdo chce uspět v konkurenčně nabitě politické kampani, musí se u voličů snažit vzbudit dojem, že právě tato chvíle je ta jedinečná. A přesně takový pocit se teď kandidátka Roithová snaží vzbudit v lidech při své zastávce v západočeském Tachově, kam si na chvíli odskočila z dálnice směr Štrasburk. Cíl je jasný: posbírat další cenné hlasy v cestě na Hrad. V místním knihkupectví, kde zároveň představuje svoji knihu Vidět srdcem, při příchodu každému z přítomných podává ruku, usměje se na něj a děkuje, že kvůli ní přišel.

A nebojí se přitom používat velká slova. „Nejdůležitější je zdraví a svědomí,“ prohlašuje. Sama sebe v této souvislosti charakterizuje jako dlouholetou úspěšnou lékařku, která se už před časem rozhodla uzdravovat nejen lidi, ale i politiku. A protože má, jak říká, na rozdíl od řady současných politiků čisté svědomí, vyslyšela teď volání lidí, kteří jí prý v e-mailech psali, že ona je tou pravou, aby se pokusila vyléčit korupcí nakaženou politiku z postu nejvyššího, prezidentského.

„Nikdy jsem nic neukradla ani nebyla součástí žádných lobbistických skupin,“ vysvětluje uprostřed knihkupectví Roithová, proč nakonec volání vyslyšela. Lék, který by už jako prezidentka na korupci ordinovala, pak nastiňuje následovně: důkladně by četla neveřejné zprávy tajné služby BIS, a když by z nich o někom zjistila, že se dopouští podezřelého jednání, „vyvinula by silou své prezidentské autority maximální úsilí, aby dál nepůsobil ve veřejných funkcích“. Zájemem o BIS Roithová trefuje i další cíl: zdejší tajná služba čelí podezření, že obchoduje s informacemi, které získává, místo aby je předávala policii. Roithová se proto už spojila s nevládní organizací Veřejnost proti korupci, jež chce prosadit důslednou a na politicích nezávislou kontrolu činnosti BIS.

Zuzana Roithová má v politice pověst ženy, která dokáže jít vytrvale za svým, na kontě má několik směrnic přispívajících k vyšší ochraně evropských spotřebitelů, jako třeba tu o lepším pojištění úspor. Od názoru neuhýbá ani tehdy, když by se jí to hodilo – jako například teď v kampani s názorem na EU. Její konkurenti v prezidentské volbě, donedávna silně proevropští, Jan Fischer a Vladimír Dlouhý, už vyšli vstříc aktuální veřejné náladě, která je nyní vůči EU kritická. Oba zdůrazňují, že EU je pro ně projekt, za kterým máme stát jen tehdy, když je to pro nás výhodné. Roithová s tím nesouhlasí. „Nemůžeme přece plnit ve spojení jen to, co považujeme za libivé,“ říká. „V partnerství je prostě nutné se účastnit i věcí, které považují za důležité naši partneři.“

Proevropsky se vyjadřuje také Vladimír Franz a Táňa Fischerová. Ta ovšem s dodatkem, že i Evropskou unii je třeba léčit onou sociální trojnožkou filozofa Steinera.

